

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційну роботу

Ревак Ірини Олександрівни

“Інтелектуальний потенціал у системі економічної безпеки України”,
подану на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук
за спеціальностями 08.00.03 – економіка та управління національним
господарством, 21.04.01 – економічна безпека держави (економічні науки)

1. Актуальність теми дослідження.

В умовах глобалізаційних викликів вектори зміцнення економічної безпеки держави скеровуються у бік нематеріальних активів. Безпекотворчих ознак набувають процеси нагромадження та розвитку інтелектуального потенціалу держави. Усвідомлення значущої ролі вищої освіти і науки у процесах накопичення нових знань, формування сучасного інформаційно-економічного простору, наявність багатої культурно-духовної спадщини України є невід’ємними атрибутами новітніх процесів державотворення та необхідною умовою зміцнення економічної безпеки України. Враховуючи динамічну «вмонтованість» України у небезпечний глобалізований простір, перебування під «прицілом» російської гібридної агресії та наявність чисельних внутрішніх стримувальних для розвитку інтелектуального потенціалу України чинників, дисертаційну роботу, присвячену проблематиці употужнення інтелектуального потенціалу для зміцнення економічної безпеки України, слід визнати актуальною та своєчасною.

У дисертаційній роботі розроблено теоретико-методологічні та науково-методичні підходи до обопільного впливу інтелектуального потенціалу й економічної безпеки держави, надано відповідні практичні рекомендації, впровадження котрих сприятиме стратегуванню національної безпеки України.

2. Зв’язок теми дисертаційної роботи з державними та галузевими науковими програмами і темами.

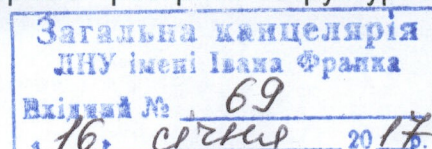
Наукові результати, теоретичні положення та висновки дисертаційної роботи було використано під час виконання низки науково-дослідних робіт:

- «Фінансові стратегії розвитку економіки України» (Львівський національний університет імені Івана Франка), в якій авторкою обґрунтовано концептуальні положення державної політики протидії загрозам розвитку інтелектуального потенціалу (номер державної реєстрації 0112U004029);

- «Безпека і економіка: стан, проблеми і перспективи» (Львівський державний університет внутрішніх справ), у напрямі якої розроблено методологічні засади дослідження інтелектуального потенціалу в системі економічної безпеки держави (номер державної реєстрації 0106U003638);

- «Економічна безпека України: стан, проблеми та шляхи вирішення» (Львівський державний університет внутрішніх справ), в рамках якої авторкою доведено взаємозв’язок між національною, економічною та інтелектуальною безпекою держави (номер державної реєстрації 0109U007852);

- «Стратегія сталого розвитку економіки: теорія і практика» (Львівський державний університет внутрішніх справ), де авторкою розкрито структурно-

функціональної параметри інтелектуального потенціалу держави як стратегічного ресурсу національної економіки (номер державної реєстрації 0112U007496);

- «Забезпечення стійкості та безпеки фінансової системи України: теорія та практика» (Львівський державний університет внутрішніх справ), у межах якої авторкою запропоновано комплекс організаційно-правових заходів щодо протидії загрозам розвитку інтелектуального потенціалу в системі економічної безпеки України (номер державної реєстрації 0112U007497);

- «Моделювання, оцінка та прогнозування стану економічної безпеки регіональних агломерацій» (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка), в якій авторкою апробовано методику оцінювання рівня інтелектуального потенціалу та інтелектуальної безпеки Дрогобиччини (реєстраційний номер 0108U000588);

- «Управління розвитком системи фінансово-економічної безпеки держави та суб'єктів господарювання» (Чернігівський національний технологічний університет), де авторкою обґрунтовано теоретичні основи побудови системи економічної безпеки держави (реєстраційний номер 0113U002742).

3. Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень дисертації.

Наукові положення, висновки та рекомендації, що виносяться на захист, мають достатній ступінь обґрунтованості, сформульовані мета і завдання, простежується їх узгодженість з предметом та об'єктом дослідження.

Структурна декомпозиція дисертаційної роботи є логічною, її побудова визначена метою і є комплексом послідовних розробок теоретичних положень, методичних й організаційних підходів та практичних рекомендацій щодо ефективного використання інтелектуального потенціалу з метою підвищення економічної безпеки в Україні.

Наукові положення, висновки і рекомендації, що наводяться у дисертації, обґрунтовані та достовірні, отримані авторкою самостійно. Вони базуються на нових теоретико-методологічних підходах та великих обсягах статистичної інформації. Повнотою викладу характеризуються результати дисертації не лише у наукових фахових виданнях, а й в іноземних авторитетних журналах.

Вірогідність отриманих у дисертаційній роботі результатів та їхня повнота підтверджується результатами опрацювання значної кількості використаних джерел, оброблення статистичних даних, верифікацією розробок, апробацією результатів дослідження, про що свідчать представлені у дисертаційній роботі документи.

Викладені у дисертаційній роботі І.О.Ревак пропозиції та рекомендації характеризуються завершеністю, логічністю та послідовністю. Отримані наукові результати достатньо обґрунтовані та достовірні.

Логіка дослідження, використання сукупності загальнонаукових та спеціальних методів та прийомів дослідження, всі види апробації результатів дисертаційної роботи, результати аналізу змісту дисертаційної роботи дозволяють зробити висновок про достатню обґрунтованість та достовірність положень, висновків та рекомендацій дисертаційної роботи.

4. Наукова новизна положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

У науковій роботі сформовано сукупність теоретико-методологічних положень і рекомендацій, які характеризуються науковою новизною, є слушними, заслуговують всебічної підтримки та свідчать про конкретний особистий внесок авторки у розвиток теорії та практики нарощування інтелектуального потенціалу для активізації інноваційних процесів у національній економіці та забезпечення економічної безпеки держави. Варто зауважити, що усі пункти наукової новизни відповідають паспортам спеціальностей 08.00.03 – економіка та управління національним господарством, 21.04.01 – економічна безпека держави (економічні науки).

Наукові результати дисертаційної роботи, які містять елементи наукової новизни, полягають у такому:

1. Авторка вперше довела, що інтелектуальний потенціал, з одного боку, є запасом економічної міцності та гарантом економічної безпеки держави, а з іншого – об'єктом захисту, обґрунтувала наукові підходи до тлумачення сутності поняття «інтелектуальний потенціал держави», наголосила, що найглибше зрозуміти економічну природу цього поняття можна з позиції системно-структурного та аксіологічного підходів. Беззаперечною новизною є формулювання концепту «піраміди інтелектуального потенціалу», коли вищий рівень інтелектуального потенціалу держави досягається за умови синергії усіх внутрішньоструктурних компонентів – освіти, науки, культури, духовності (с.20-45).

2. Суттєвим здобутком є удосконалення понятійно-категоріального апарату науки про економічну безпеку держави через його доповнення та авторське пояснення змісту поняття «інтелектуальна безпека держави» як невід'ємного елемента системи економічної безпеки держави, що виявляє інтелектуальні інтереси особи, суспільства і держави та відповідає за збереження, ефективне використання та нарощування інтелектуального потенціалу держави (с.50-55). Варто наголосити на правильності підходу авторки до тлумачення системи економічної безпеки держави з точки зору її ієрархічної позиції: як підсистеми нижчого рівня в межах системи національної безпеки держави (за вертикальною структурою) та сукупності взаємопов'язаних і взаємозалежних елементів, які завдяки узгодженим діям здатні протидіяти загрозам (за горизонтальною структурою), що безумовно, сприяло розвитку теорії безпекознавства. Важливим з огляду інтересів економіки України є врахування освітньо-наукових та культурно-духовних факторів впливу на стан економічної безпеки.

3. Заслуговують на увагу розроблені та апробовані науково-методичні підходи в контексті запропонованої авторкою методології дослідження інтелектуального потенціалу в системі економічної безпеки держави, зокрема: системно-ієрархічний – для визначення місця інтелектуального потенціалу у системі економічної безпеки держави, інтегрально-оціночний – оцінювання рівня інтелектуального потенціалу та інтелектуальної безпеки України, комплексно-функціональний – розробки механізму протидії загрозам розвитку інтелектуального потенціалу України. Запропонований принцип «протилежної дії» дав змогу врахувати двоїсту природу інтелектуального потенціалу з позиції економічної безпеки та слугувати методологічним

інструментарієм дослідження впливу інтелектуального потенціалу на рівень економічної безпеки держави, з одного боку, та створення належних інституційних умов для його ефективного використання і розвитку – з іншого.

4. Безперечною новизною авторки є запропонована методика оцінювання рівня інтелектуального потенціалу держави та алгоритм її реалізації. Застосування цієї методики дасть можливість в динаміці проаналізувати й оцінити стан інтелектуального потенціалу України, систематизувати деструктивні чинники, виявити можливі резерви його зростання та залежно від одержаних прогнозів коригувати державну політику в інтелектуальній сфері (с. 220-230).

5. Вагомим новим науковим здобутком є системна оцінка ролі вищої освіти і науки у формуванні та зростанні інтелектуального потенціалу України. Авторка наголошує на важливості вищої освіти як складової інтелектуального потенціалу України, що відповідає за формування, відтворення та нагромадження знань; робить висновок, що доволі високий якісний викладацький склад вітчизняних ВНЗ не забезпечує високої якості освітніх послуг й окреслює причини такої ситуації; наголошує на структурній деформації системи вищої освіти (с. 160-180). У дисертаційній роботі критично оцінено стан вітчизняної науки, продемонстровано ступінь залучення наукового потенціалу у макроекономічні процеси та ефективність його використання (с. 182-205). Отримані дисертантом наукові результати сприяли виробленню аргументованих пропозицій щодо напрямів нарощування інтелектуального потенціалу для зміцнення економічної безпеки держави.

6. Науково аргументованими є рекомендації щодо якнайшвидшої імплементації вже напрацьованих європейською і світовою практикою дієвих кроків у питаннях ефективного використання інтелектуального потенціалу з метою досягнення вищого рівня економічної безпеки держави. Запропоновані заходи сприятимуть розвитку державно-приватного партнерства у сфері освіти й науки, створенню широкої мережі дослідницьких університетів, благодійних інвестиційних фондів, активнішому залучення фінансових ресурсів приватного сектора тощо (с. 295-320).

7. Науковий інтерес викликають розроблені концептуальні положення державної політики протидії загрозам розвитку інтелектуального потенціалу України на підставі застосування комплексних заходів (правових, інформаційно-аналітичних, фінансово-економічних, організаційно-управлінських), спрямованих на недопущення потенційних загроз або нейтралізацію реальних загроз розвитку інтелектуального потенціалу. Автор окреслює етапи формування зазначеної політики та стратегічні орієнтири механізму протидії загрозам мультифункціонального призначення, що забезпечує реалізацію стратегії національної безпеки України.

5. Повнота викладу основних результатів дисертаційної роботи в наукових фахових виданнях.

Результати дисертаційної роботи, висновки та рекомендації знайшли відображення у вітчизняних та іноземних наукових виданнях. Основні наукові результати опубліковано в 73 наукових працях загальним обсягом 60,15 д.а., що належить безпосередньо авторці, у тому числі в одній індивідуальній монографії (24,18 д.а.), восьми колективних монографіях (8,49 д.а.), 21 статті у наукових

фахових виданнях України (13,38 д.а.), 13 – у наукових виданнях інших держав та у фахових виданнях України, які включені до міжнародних наукометричних баз (7,76 д.а.) та 30 – в інших виданнях (6,34 д.а.).

Кількість наукових праць за темою дисертаційної роботи та повнота відображення положень роботи у таких працях відповідають чинним вимогам щодо публікації результатів дослідження для дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора наук.

Ознайомлення з публікаціями дозволяє стверджувати, що в них висвітлені основні положення проведеного І.О. Ревак наукового дослідження. Основні методологічні засади, наукові розробки і результати дослідження доповідалися й отримали позитивну оцінку на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях.

Автореферат дисертації мстить ідентичність основних положень, висновків і пропозицій дисертаційної роботи. Матеріали кандидатської дисертації у виконаному І.О. Ревак дослідженні на здобуття наукового ступеня доктора наук не виявлені.

6. Значення дослідження для науки і практики, перспективи використання його результатів.

Основні наукові положення дисертаційної роботи доведено до рівня практичних рекомендацій і методичних напрацювань, що в комплексі формують підґрунтя для розроблення та впровадження у практичну діяльність.

Переважає більшість сформульованих у роботі науково-практичних рекомендацій є обґрунтованими та знайшли практичне застосування у роботі окремих установ, що підтверджується відповідними документами. Зокрема, наукові результати дисертації були використані в діяльності: Комітету з питань культури і духовності Верховної ради України – запропоновані заходи щодо активізації процесів зростання загальнокультурного та духовного рівня нації (довідка № 314/148 від 28.12.2015 р.); Департаменту економічного розвитку та регуляторної політики Секретаріату Кабінету міністрів України – авторську методику оцінювання інтелектуального потенціалу України (довідка №37534/18-05-02-15 від 07.10.2015 р.); Департаменту з питань безпеки, оборони та діяльності органів юстиції Секретаріату Кабінету Міністрів України – пропозиції щодо протидії загрозам у науково-технологічній сфері та сфері державної безпеки під час проведення фахових експертиз та підготовки відповідних висновків (довідка від 27.01.2016 р.); Управління захисту економіки у Львівській області Департаменту захисту економіки Національної поліції України – науково-методичні та прикладні положення дисертації при розробці організаційно-правових заходів щодо розкриття злочинів у сфері інтелектуальної власності (довідка № 375/112/13/01-2016 від 25.01.2016 р.); Департаменту економічного розвитку, торгівлі та промисловості Львівської обласної державної адміністрації – апробовано комплекс заходів щодо протидії загрозам розвитку інтелектуального потенціалу під час забезпечення реалізації на території Львівської області державної політики економічного і соціального розвитку; пропозиції щодо зміцнення зв'язків між науковою сферою, бізнесом, промисловими та підприємницькими структурами під час реалізації державної політики у сфері державно-приватного партнерства (довідка № 4-52-175 від 26.01.2016 р.);

Департаменту економічного розвитку і торгівлі Рівненської обласної державної адміністрації – пропозиції щодо активізації попиту виробничого сектора на науково-технічні розробки під час розробки регіональної стратегії розвитку (довідка № 01/1001-000-90 від 28.01.2016 р.); Львівської обласної організації профспілки працівників освіти і науки України – пропозиції з питань соціально-економічного захисту освітян Львівщини в умовах реформування освіти і науки України (довідка № 16 від 25.01.2016 р.); Департаменту економічної політики Львівської міської ради – пропозиції стосовно впровадження сучасних моделей прогнозування ринку праці, активізації співпраці між регіональними центрами зайнятості та роботодавцями при реалізації політики економічного і соціального розвитку м. Львова (довідка № 23-вих-42 від 03.02.2016 р.); Регіональної агломерації «Дрогобиччина» – апробовано методику оцінювання рівня інтелектуального потенціалу регіону та алгоритм розрахунку рівня інтелектуальної безпеки Дрогобиччини (довідка № 48 р від 10.12.2015 р.); Патентно-юридичного агентства «ГОЛДМАРК» – використано теоретичні розробки з питань захисту об'єктів інтелектуальної власності та діагностики загроз; пропозиції щодо розв'язання проблем, пов'язаних із недосконалістю організаційно-правових механізмів трансферу технологій (довідка № 144 від 04.02.2016 р.).

7. Дискусійні положення та недоліки дисертаційної роботи.

Відзначаючи високий рівень науково-теоретичного обґрунтування та переконливість теоретичних, аналітичних і методичних положень дисертації Ревак І.О., змістовність і логіку викладення матеріалів дослідження, слід зазначити на окремі дискусійні положення:

1. У п. 1.1. дисертації майже всебічно розглянуті багатоаспектні підходи до розуміння поняття «інтелект», а відтак і тлумачення сутності інтелектуального потенціалу. Вважаю, робота суттєво виграла б за умови розгляду такого поняття як «емоційний інтелект», що дало б можливість глибше розкрити внутрішню природу інтелектуального потенціалу.

2. Потребує додаткового уточнення запропонований принцип контроверсійності як методологічний інструмент дослідження впливу інтелектуального потенціалу на економічну безпеку держави. Очевидно, принципи конвергенції і дивергенції мали б бути активніше застосовані авторкою роботи у цій частині дослідження.

3. Аналізуючи якість освітніх послуг, які надають державні і приватні ВНЗ (п.3.3., с.181), авторка оцінює кадровий потенціал згаданих ВНЗ за такими критеріями, як якість викладацького складу (питома вага штатних працівників і сумісників; наявність наукових ступенів та вчених звань у викладачів ВНЗ) та співвідношення штатних працівників і студентів. Проте зазначені критерії радше відповідають кількісним ознакам, ніж якісним і тому потребують додаткових пояснень. Очевидно, якість викладацького складу слід було б оцінити, застосувавши більш креативні технології.

4. При формуванні системи індикаторів інтелектуальної безпеки авторка керувалася принципами системності, комплексності, адекватності та безперервності. Вважаємо, що наведені принципи доцільно було б доповнити принципами

«необхідності & достатності» й повноти, що дало б можливість оптимізувати систему індикаторів інтелектуальної безпеки.

5. Концептуальні засади формування і реалізації політики протидії загрозам розвитку інтелектуального потенціалу України, обґрунтовані у пп. 5.2 на основі комплексно-функціонального підходу, є важливою теоретичною розробкою. Проте, практична скерованість такої розробки мала б бути більш наочною, якби авторка зробила дескрипцію верифікації механізму протидії загрозам розвитку інтелектуального потенціалу як комплексу заходів правового, інформаційно-аналітичного, фінансово-економічного, організаційно-управлінського та соціального характеру.

6. Важливим для визначення напрямів зміцнення національної безпеки України могло б бути аналізування втрат інтелектуального потенціалу в умовах протидії гібридні агресії з боку РФ та, відповідно, визначення напрямів його захисту.

7. Сміливішими могли б бути авторські пропозиції щодо усвідомлення широкими колами державних інституцій соціальної відповідальності та необхідності врахування концептів «м'якої сили» в ухваленні ними рішень, які прямо чи дотично впливають на використання, зміцнення і розвиток інтелектуального потенціалу України.

Однак, висловлені критичні зауваження і дискусійні положення не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації та не знижують наукової й практичної значущості роботи.

8. Загальна оцінка дисертації та її відповідність встановленим вимогам.

Дисертація Ревак Ірини Олександрівни є завершеним самостійним дослідженням актуальної безпекотворчої проблеми економічного спрямування. Робота містить всі необхідні елементи наукового аналізу, є результатом самостійного дослідження, в якому отримано нові науково-обґрунтовані теоретико-методологічні та практичні результати, що мають важливе значення для вітчизняної економіки та науки.

Наведені в роботі наукові положення та одержані наукові результати є авторським рішенням з обґрунтування теоретико-методологічних підходів та розробки науково-прикладних рекомендацій щодо використання і розвитку інтелектуального потенціалу для зміцнення економічної безпеки України.

Логіко-структурна побудова дисертаційної роботи демонструє володіння авторкою методології наукового дослідження, забезпечує доступність сприйняття викладеного матеріалу. Усі положення, винесені на захист, містять наукову новизну.

Тематика проведено дослідження є актуальною і відповідає пріоритетним напрямам державної політики України в сучасних умовах ринкового господарювання. Тема та зміст дисертаційної роботи відповідають таким положенням паспортів спеціальностей 08.00.03 – економіка та управління національним господарством та 21.04.01 – економічна безпека держави (економічні науки) як-от: “Інноваційний розвиток, науково-технічна політика та механізм її реалізації”, “Економічна безпека національної економіки”; “Технологічна безпека: пріоритети державної підтримки науки і техніки”, “Якість робочої сили: стимули для праці, продуктивність праці”.

За своїм змістом, актуальністю, повнотою вирішення поставлених завдань та практичним значенням дисертаційна робота відповідає вимогам пп. 9, 10, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 року зі змінами і доповненнями, затвердженими Постановами Кабінету Міністрів України № 656 від 19 серпня 2015 року та № 1159 від 30 грудня 2015 року, а її автор – Ревак Ірина Олександрівна – заслуговує присудження наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальностями 08.00.03 – економіка та управління національним господарством і 21.04.01 – економічна безпека держави (економічні науки).

Офіційний опонент:

доктор економічних наук,
професор, учений секретар
Національного інституту
стратегічних досліджень

О. М. Ляшенко

Підпис О.М. Ляшенко засвідчую.

Перший заступник директора
Національного інституту
стратегічних досліджень

О. С. Власюк